

Nr 54

Utlåtande i anledning av motion om kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen II:312 av herr *Hermansson m. fl.* föreslås riksdagen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en kartläggning av problemen inom filmskapandets område och om förslag till riksdagen rörande nya former för främjande av filmkonsten och filmdistributionen.

I motionen uttalas, att samhället avstått från att bära något egentligt ansvar för filmkonstens utveckling och utnyttjande i kulturlivet, och ifrågasättes om 1963 års avtal mellan staten och filmbranschen främjat ökad produktion av konstnärligt högtstående film. Motionärerna finner, att kommersialiseringens och monopoliseringens avigsidor kommit att starkt dominera över de positiva dragen inom filmproduktion och -distribution. De uttalar att det är de biografteaterindustriella bolagen som drar fördel av nuvarande former för filmstödet. Ett samhälleligt strävande borde utgå från att kommersiellt branschintresse måste vika för konstnärliga ambitioner att skapa god film och behovet att göra konstnärligt kvalificerad film bättre ekonomiskt lönsam. Det finns tillgång på konstnärliga krafter som skulle kunna förnya filmkonsten, ge det seriösa större utrymme inom den samlade produktionen, frambringa konstnärligt högtstående och kulturellt och socialt engagerad film.

Motionärerna anför vidare, att Svenska filminstitutets och dess styrelses tolkningar av 1963 års avtal uttrycker en stark bundenhet till den biografteaterindustriella filmproduktionen och en föga positiv inställning till frågan om samverkan mellan TV- och biofilm.

Det framhålles i motionen, att 1963 års avtal kan omprövas tidigast tio år efter dess tillkomst. Möjligheter torde dock finnas att inom avtalets ram driva en stödpolitik med i viss mån ändrad inriktning. Även om så sker är likväl ramen för denna form av stödpolitik alltför snäv, och det finns därför enligt motionärerna behov av direkta samhälleliga åtgärder för att främja filmkonsten. Ett samhälleligt filmproduktionsbolag kan tänkas men torde inte kunna fungera på avsett vis utan att samtidigt en samhälls-ägd biografkedja bygges upp.

En kartläggning av problemen på detta kulturområde bör snarast utföras och förslag framläggas om nya former för samhälleligt främjande av den svenska filmkonstens utveckling och för distributionen av filmalstren.

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 11 saml. Nr 54

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har berett *Stiftelsen Svenska filminstitutet* tillfälle att inkomma med yttrande, vilket på institutets vägnar avgivits av dess verkställande direktör.

I yttrandet framhålles, att 1963 års filmreform hade en begränsad målsättning, som enligt institutets bedömande har infriats. Institutet delar emellertid motionärernas uppfattning att samhället med denna reform inte bör för all framtid ha av sagt sig möjligheten eller t. o. m. skyldigheten till ytterligare initiativ.

Institutet bemöter på olika punkter uttalanden i motionen och framhåller härvid bl. a., att filmproduktionen efter reformen nära nog fördubblats och att inslaget av konstnärligt ambitiösa filmer är mycket större nu än någonsin tidigare. Nära hälften av alla svenska filmer som producerats efter filmreformen har av en fristående jury bedömts förtjäna kvalitetsbidrag, en internationellt sett unikt hög andel. Över ett tiotal långfilmsregissörer har debuterat sedan reformen genomfördes — även detta ett i förhållande till folkmängden internationellt unikt antal.

Den av motionärerna påtalade bundenheten till den »biografteaterindustriella» filmproduktionen ligger inte i institutets tolkning av avtalet utan i själva avtalet, vars främsta syfte på de områden som avser kvalitetsbidrag var att komplettera de fria marknadskrafterna, uttryckta genom filmernas publikattraktivitet, med konstnärliga hänsynstaganden av ekonomisk betydelse, allt i avsikt att påverka spelfilmsproduktionen för biografer i konstnärlig riktning. Denna målsättning har uppnåtts men självfallet inte över skridits.

Institutet framhåller vidare att konkreta förhandlingar pågått och pågår mellan filmens och televisionens representanter om samarbete i olika former. Institutet har härvid varit en pådrivande kraft och räknar också med en intensifierad samverkan i framtiden.

Institutet understryker emellertid behovet av en rad samhällseliga initiativ på filmkonstens område, avseende såväl komplettering av stödsystemet för filmproduktionen som filmvisning och filmdistribution och de stora men ännu långt ifrån utnyttjade möjligheterna i folkbildningsarbetet, inte minst filmundervisning i skolorna. Institutet har för avsikt att så långt möjligt driva på ett fortsatt reformarbete på dessa områden. I vad mån den av motionärerna föreslagna utredningen därvidlag är nödvändig undandrar sig institutets bedömande.

1963 års filmavtal m. m.

Det mellan svenska staten och filmbranschen den 6 mars 1963 träffade avtalet angående bildandet av *Stiftelsen Svenska filminstitutet* har redovisats i proposition 1963 nr 101. Föredragande departementschefen har därvid bl. a. anfört följande:

I ett land med så litet språkområde som vårt är de ekonomiska förutsättningarna för upprätthållandet av den inhemska filmproduktionen alltid i motsvarande mån begränsade. Från allmänkulturell synpunkt är det emellertid angeläget, att en inhemska filmproduktion av viss omfattning upprätthålls och bibehålls vid en tillfredsställande kvalitet. Genom avtalet skapas förutsättningar härför. Av särskild betydelse är därvid, att tonvikten i avtalet läggs på stödåtgärder för att stimulera produktion av konstnärligt och kulturellt högtstående filmer. Förutsättningar för en kvalitativ förbättring av filmproduktionen skapas även genom det stöd åt utbildning och forskning inom filmens område, som kommer att lämnas enligt avtalet.

För en framgångsrik svensk filmindustri och för en effektiv distribution av dess produkter fordras ett välutvecklat nät av biografier. Å andra sidan är upprätthållandet av den svenska filmproduktionen av särskild betydelse för biografnäringen på grund av den svenska filmens speciella attraktivitet för biografpubliken. En livskraftig biografnäring är emellertid av betydelse inte bara för visningen av svensk film utan även — och i minst samma utsträckning — för distributionen av utländsk film, vilken utgör merparten av den film som visas på de svenska biograferna. Avtalet innebär i förening med ett samtidigt avskaffande av nöjesskatten en väsentlig förbättring av biografnäringens ställning. Inom avtalets ram har behovet av speciellt stöd åt de särskilt för landsbygden betydelsefulla mindre biograferna beaktats.

En viktig princip för samhällets politik inom filmens område måste vidare självfallet vara att vidtagna åtgärder inte innebär något obehörigt ingripande i filmens utveckling utan överlämnar åt de skapande krafterna inom filmen att föra utvecklingen vidare och ger dem möjligheter att tillgodose det allmänna intresset av kvalitativt högtstående produkter.

Det är således flera skilda intressen som bör beaktas, när det gäller en förbättring av filmbranschen förhållanden. Därför är det av synnerligt värde, att representanter för alla dessa intressen kunnat förena sig om det förslag till ny utformning av filmstödet, som innefattas i det träffade avtalet. Detta måste således betraktas som ett uttryck för den samlade filmbranschen uppfattning om den lämpligaste formen för filmstöd. Då avtalet samtidigt väl beaktar de kulturpolitiska och andra allmänna intressen, som gör sig gällande i detta sammanhang, bör avtalet enligt min mening läggas till grund för den framtida utformningen av det svenska filmstödet. Detta innebär, att samhället fortfarande bär sitt kulturpolitiska ansvar för filmen samtidigt som filmbranschen erkänner sitt ansvar.

Det är givetvis väsentligt, att kvalitetsstödet lämnas i överensstämmelse med stiftelsens ändamål att främja värdefull svensk filmproduktion. För att förverkliga detta syfte har kvalitetsstödet differentierats genom att 20 procent av avgifterna avdelats som rena kvalitetsbidrag till färdiga filmer utan hänsyn till deras ekonomiska resultat, under det att 15 procent av avgifterna disponerats till utjämning av förlusterna på sådana svenska långfilmer som i och för sig är berättigade till kvalitetsbidrag. Såsom uttryckligen uttalas i avtalet, är stödsystemets syftemål inte att dirigera filmkvaliteten i någon bestämd riktning, utan det är tvärtom angeläget att undvika en likriktning av smak. För att en fri utveckling av den svenska filmkonsten skall möjliggöras måste kvalitetsbegreppet fattas i dess vidaste bemärkelse. I avtalet har angivits en rad faktorer, som vid en tillämpning av nu angivna principer blir avgörande för kvalitetsbedömningen, såsom förnyelse av filmens uttrycksmedel och formspråk, angelägenhetsgrad i filmens ärende och intensitet eller fräschör i filmens verklighetsuppfattning eller sam-

hällskritik, psykologisk insikt och andlig nivå, episka, dramatiska eller lyriska värden, teknisk skicklighet och andra artistiska komponenter. Det framhålles även, att ingen genre skall äga företräde framför en annan, utan komedier, tecknade filmer, barnfilmer och dokumentärfilmer skall bedömas efter sina förutsättningar på samma sätt som dramatiska spelfilmer. Viss hänsyn skall även kunna tagas till ambitionerna bakom tillkomsten av en film, även om denna i färdigt skick av olika skäl inte motsvarar ambitionerna.

Som jag tidigare redovisat, skall av återstående 35 procent av avgifterna kunna utgå medel bl. a. till utbildning inom filmens område. Chefen för ecklesiastikdepartementet har enligt bemyndigande den 1 mars 1963 tillkallat en utredning rörande utbildning inom teaterns, filmens, radions och televisionens område. Stiftelsens närmare användning av medel för olika utbildningsändamål blir beroende bl. a. av de resultat, vartill denna utredning kan föranleda.

I stiftelsens verksamhet skall kunna ingå viss filmproduktion. Till den del produktionen sker i samband med utbildning skall stiftelsen enligt avtalet särskilt vinnlägga sig om barn- och kortfilm. Även i övrigt får stiftelsen inom ramen för tillgängliga medel genom direkta bidrag stödja produktion av sådan film. De rena kvalitetsbidragen till färdiga filmer skall också kunna avse såväl barnfilmer som kortfilmer. I anknytning till avtalet har stadgats, att två procent av avgifterna skall användas för kvalitetsbidrag till kortfilm. Förlustutjämningsbidrag skall kunna utgå till alla svenska långfilmer inklusive barnfilmer. Genom de olika möjligheter till stimulans av barnfilms- och kortfilmsproduktion, som avtalet sålunda ger, har dessa produktionsområden blivit väl tillgodosedda.

I anledning av propositionen väcktes bl. a. motioner (nr I: 684 och II: 839) med yrkande

1. om tillsättande av utredning för att utröna behovet av statlig filmproduktion samt nya former för statligt stöd åt självständig filmproduktion av konstnärligt värdefull långfilm, barnfilm, kortfilm, undervisningsfilm samt experimenterande film;

2. om åtgärder för att institut för filmutbildningen, filmforskningen och folkbildningsarbetet på filmens område organiseras så att de blir helt självständiga gentemot kommersiella intressen inom filmbranschen;

3. om åtgärder för införande av sådana bestämmelser i avtalet mellan svenska staten samt Sveriges biografägareförbund m. fl. att viss del av de medel som inflyter genom biljettintäkter till Svenska filminstitutet användes för att främja visning av konstnärlig eller på annat sätt värdefull film i landsorten och på andra missgynnade platser.

Motionerna hänvisades såvitt angick yrkandet under punkten 1. till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Statsutskottet (utlåtande nr 91 år 1963) anförde, att utskottet inte ansåg tillräckliga skäl föreligga för tillsättande av en särskild utredning för att utröna behovet av statlig filmproduktion samt nya former för statligt stöd åt viss självständig filmproduktion.

Bevillningsutskottet (betänkande nr 35 år 1963) underströk departementschefens uttalande om att en viktig princip för samhällets politik inom filmens område måste vara att inte obehörigt ingripa i filmens utveckling utan

överlämna åt de skapande krafterna inom filmen att föra utvecklingen vidare. Utskottet framhöll vidare, att filmavtalet på olika sätt skapade särskilda förutsättningar för visning av konstnärligt värdefull film även i landsorten, samt att de närmare formerna för utbildningen inom bl. a. filmens område var föremål för särskild utredning och att filminstitutets närmare användning av medel för olika utbildningsändamål blev beroende bl. a. av de resultat denna utredning kunde komma till.

Motionerna avstyrktes av utskotten och avslogs av riksdagen.

Utskottet

I motionen hemställes om kartläggning av problemen inom filmskapanets område och om förslag rörande nya former att främja filmkonsten och filmdistributionen.

I propositionen 1963 nr 101 har framhållits att samhället bär ett kulturpolitiskt ansvar för filmen och att 1963 års filmavtal lagt tonvikten på stödåtgärder för att stimulera produktion av konstnärligt och kulturellt högtstående filmer.

Svenska filminstitutet har i sitt yttrande bl. a. uttalat att inslaget av konstnärligt ambitiösa filmer — inom en kvantitativt starkt ökande produktion — nu är mycket större än någonsin tidigare. Utskottet har vidare inhämtat att ett tjugotal långfilmsregissörer debuterat sedan filmreformen genomfördes.

Avtal har i maj detta år träffats mellan filminstitutet och AB Sveriges Radio i syfte att svenska kortfilmer som erhåller kvalitetsbidrag skall visas i TV, att möjligheterna till samproduktion av långfilm mellan filmbranschen och televisionen skall främjas och att ett urval av utländska kvalitetsfilmer, vilka ingår i filminstitutets landsortsdistribution, skall visas i TV.

Fria kortfilmsproducenter erhåller i åtskilliga fall ekonomiskt förhandsstöd, och filminstitutet kan även stöda fri långfilmsproduktion genom att ingå som medproducent.

Förra årets riksdag har antagit riktlinjer för utbildning av vissa yrkesgrupper inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden (proposition nr 95, statsutskottets utlåtande nr 111). Syftet med de föreslagna utbildningsmöjligheterna bör — såsom framhållits av departementschefen — vara att skapa en kvalitetshöjande utbildningsmiljö till vilken begåvningar kan rekryteras och i vilken de kan bli stimulerade i sin konstnärliga utveckling.

Mot denna bakgrund kan utskottet inte ansluta sig till motionärernas bedömning av den svenska filmkonstens nuvarande utveckling eller uppfattningen att samhället avstått från att bära något egentligt ansvar för denna utveckling. Utskottet vill dock ej bestrida, att vissa problem inom filmproduktion och -distribution förtjänar att uppmärksammas, t. ex. de ökande svårigheterna att få utrymme för visning av svenska kortfilmer på biogra-

ferna och frågan om särskilda distributions- och visningsmöjligheter för god film med begränsat gensvar från publiken. Det finns emellertid anledning förutsätta, att filminstiutet beaktar dylika frågor och vidtar eller föreslår de åtgärder förhållandena kan ge anledning till. Utskottet finner alltså inte skäl att tillstyrka motionen utan hemställer,

att motion II: 312 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 november 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Hellebladh (s), Oscar Carlsson (s), Axel Kristiansson (cp), Hedlund (s)*, fru Hultell (h), herrar Nyman (fp), Helge Karlsson (s), Wååg (s), fru Diesen (h) och herr Wirtén (fp);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), fru Jäderberg (s), herrar Dickson (h), Haglund (s), Rimås (fp), Wikner (s), Larsson i Borrby (cp), Johansson i Växjö (cp)*, Nilsson i Agnäs (h)*, Wiklund i Härnösand (s) och Hugosson (s) samt fru Fränkel (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Dickson*.